

SUOMEN LUTERILAISTEN JA ORTODOKSIEN TEOLOGISTEN NEUVOTTELUJEN TIEDONANTO

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ja Suomen ortodoksisen kirkon valtuuskuntien väliset seitsemän teologiset neuvottelut pidettiin 19.–20 joulukuuta 2001 Oulun Vanhassa pappilassa.

Suomen evankelis-luterilaista valtuuskuntaa johti piispa Voitto Huotari ja jäseninä olivat pastori Irja Askola, kirkkoneuvos Risto Cantell, teol. toht. Juhani Forsberg ja tuomiorovasti Heikki Karvosenoja. Suomen ortodoksisen kirkon valtuuskunnan johtajana oli Nikean metropoliitta Johannes ja jäseninä metropoliitta Ambrosius, pastori Heikki Huttunen, teol. maist Pekka Metso ja arkki-
mandriitta Andreas Larikka.

Tarkkailijoina neuvotteluihin osallistuivat kirkkoherra Marino Trevisini katolisesta kirkosta Suomessa ja Suomen ekumeenisen neuvoston edustajana kirkkokunnanjohtaja Olavi Rintala Suomen Vapaakirkosta.

Neuvottelujen avajaisissa puhuivat piispa Huotari ja metropoliitta Johannes. Piispa Huotari käsitteli paikallisten dialogien merkitystä ja korosti niissä neljää näkökohtaa. Paikalliset dialogit ovat yhteinen oppimisprosessi. Ne auttavat yhtäältä toisen tunnustuksen paremmassa tuntemisessa ja toisaalta oman tunnustuksen erityispiirteiden tunnistamisessa.

Paikalliset dialogit antavat kaikupohjaa tunnustuskuntien laajemmille yhteisille dialogeille hyödyntämällä niiden valmistelua ja reseptiä, vastaanottoa paikallistasolla. Paikallisilla dialogeilla on pastoraalinen merkitys erityisesti seka-avioliitoille.

Paikalliset dialogit ovat yhteistä todistusta

Metropoliitta Johannes arvioi tähänastisten dialogien merkitystä ja totesi, että ne ovat olleet erittäin merkittäviä paikallisen yhteyden rakentumiselle ja vahvistamiselle, vaikka niissä ei ole kyetty otta-
maan sellaisia teologisia askeleita eteenpäin, jotka olisivat vaikuttaneet kirkkojen rakenteisiin. Olemme kuitenkin oppineet suhtautumaan toisiimme entistä ymmärtäväisemmin ja realistisemmin. Suomen ortodoksiselle kirkolle on läntisenä ortodoksisena kirkkona ollut tavallista paremmat edellytykset ymmärtää kristikunnan muuta läntistä perinnettä. Dialogiemme merkitystä voitaisiin vahvistaa myös levittämällä niiden tuloksia entistä tehokkaammin kirkkojemme jäsenten keskuuteen.

Neuvottelut aloitettiin yhteisellä rukoushetkellä Oulun tuomiokirkossa. Toisen neuvottelupäivän aamulla valtuuskunnat osallistuivat ortodoksisen aamupalvelukseen Pyhän Kolminaisuuden katedraalissa.

Kirkon ykseyden edellytykset

Ensimmäisen neuvottelupäivän aiheena oli "Kirkon ykseyden edellytykset". Aiheesta alustivat Nikean metropoliitta Johannes ja kirkkoneuvos Risto Cantell. Metropoliitta Johannes tarkasteli aihetta kolmesta näkökulmasta.

Rakenteellisen ykseyden linja, jolla tarkoitetaan konkreettista ja rakenteellista kirkollista kokonaisuutta. Toiminnallisen ykseyden linja, joka on kirkkojen yhdenmukaista toimintaa tiettyjen järjestöllisten rakenteiden puitteissa yhteyden hengessä. Tätä voidaan kutsua funktionaaliseksi linjaksi, mutta se ei vielä johda teologiselta pohjalta nouseviin rakenteellisiin muutoksiin. Omaehtoisesti eli spontaanisti toimivan ykseyden tai paremminkin yhteyden linja, joka erityisesti suurten katastrofien yhteydessä saa kristityt ja kirkot toimimaan yhdessä tietyn ajan ja paikan rajojen puitteissa.

Ortodoksiselle kirkolle on olennaista käsitys "näkyvästä ykseydestä", joka ilmenee sekä kirkon opissa että sen rakenteissa. Siihen kuuluu myös yhteisesti tunnustettu virka, apostolinen suksessio sekä vihkimyksissä että oppiperinteessä, jotka ovat edellytyksiä sakramentaaliselle ykseydelle. Yhteisen eukaristian toimittaminen ja yhteinen osallistuminen siihen ilmaisevat näkyvällä tavalla kirkon ykseyttä aina ja kaikkialla. Ykseyden edellytyksiin kuuluvat myös seitsemän ekumeenisen synodin oppilausumat ja kaanonit, jotka tukevat kirkon ja sen jäsenten uskoa ja elämää. Kuuliaisuus tätä traditiota kohtaan ei kuitenkaan ole legalistista sitoutumista kirjaimeen, vaan uskollisuutta keran ilmaistuja tavoitteita ja periaatteita kohtaan. Paikalliset perinteet voivat olla arvokkaita, mutta niiden ja synodien arvovalan välillä on periaatteellinen ero. Muut arvovaltaiset linjaukset, kuten ekumeenisen patriarkaatin kirjeet ja niihin sisältyvät suositukset, ilmaisevat nekin osaltaan yhteyden edellytyksiä, lähinnä yhteyttä valmistelevalle ja yhteyttä rakentavalle toimenpiteelle.

Kirkkoneuvos Cantell tarkasteli ykseyden edellytyksiä luterilaisesta näkökulmasta. Hän rakensi alustuksensa luterilaisten tunnustuskirjojen sitoutumiselle uskontunnustukseen, jonka mukaan kirkko on "yksi, pyhä, katolinen ja apostolinen". Luterilaisen reformaation tarkoituksena ei ollut hajottaa kirkkoa vaan saada lännen katolisessa kirkossa aikaan välttämätön uudistus. Ruotsi-Suomessa uskonpuhdistus ei merkinnyt välirikkoa menneisyyteen eikä katkosta kirkon jatkuvuuteen, jonka keskeisenä sisältönä oli mm. apostolinen suksessio uskon, opin ja viran jatkuvuutena.

Vatikaanin II konsiili toteutti suuren osan reformaation uudistusvaatimuksista. Luterilainen kirkko on opillisesti ja historiallisesti Rooman perillinen ja sen tähden luterilaisuuden itseymmärrys edellyttää tämän perinnön ja roomalaiskatolisen teologian tuntemusta.

Luterilaisten tunnustuskirjojen mukaan kirkon ykseys edellyttää tunnustautumista evankeliumin puhtaaseen oppiin ja sakramenttien oikeaan toimittamiseen. Usko elää ja kasvaa Jumalan sanan ja sakramenttien varassa. Pääsakramentit ovat kaste ja ehtoollinen, mutta luterilaiset tunnustuskirjat eivät rajoita sakramenttien määrittelyä vain niihin, sillä tietyin edellytyksin voidaan niissä pitää myös esim. rippiiä ja pappisvihkimystä sakramenteina. Yhteinen ehtoollinen ilmaisee täydesti olemassa olevan ykseyden, mutta se ei ole väline ykseyden saavuttamiseksi. Kasteen merkitys on perustavaa laatua kirkon ykseydelle. Luterilaisten kirkkojen ykseysmalli on "sovitettu erilaisuus", jonka mukaan kirkon ykseys edellyttää täyttä yksimielisyyttä uskon ja opin keskeisestä sisällöstä sekä erottavien tekijöiden, erimielisyyksien ja hajaannusta aiheuttavien erilaisuuksien sovittamista. Ykseyden saavuttaminen voidaan siten nähdä myös kasvavana yksimielisyytenä, askeleittain etenevänä prosessina. Tällaista menetelmää on käytetty mm. Porvoon julistuksessa ja Yhteisessä julistuksessa vanhurskauttamisopista, ja se poikkeaa esimerkiksi Leuenbergin konkordian liian kapea-alaisesta mallista.

Esitelmissä ja niistä käydyssä keskustelussa todettiin useita yhteisiä näkökohtia mm. kirkon sakramentaalisuudessa, kasteessa ja ehtoollisessa. Molemmat osapuolet käsittävät ehtoollisen ykseyden päämääräksi ja ilmaukseksi eikä sen välineeksi. Ehtoollisyhteyttä ei tule esittää ennakoivana tai pakottavana vaatimuksena. Ykseyksäilyksessä käydyssä keskustelussa todettiin, että toiminnalliset tai funktionaaliset yhteyspyrkimykset ovat hyödyllisiä, mutta eivät riittäviä. Ykseyteen kuuluu myös rakenteellinen ulottuvuus.

Kirkon diakoninen tehtävä yhteiskuntaelämässä

Neuvottelujen toisen päivän teemana oli "Kirkon diakoninen tehtävä yhteiskuntaelämässä". Aiheesta alustivat pastori Heikki Huttunen ja pastori Irja Askola.

Pastori Huttunen korosti esitelmässään, että ortodoksisen teologiassa palveleminen liittyy olennaisella tavalla eukaristiaan, joka apostolisen jatkuvuuden kautta konstituoii kirkon. Diakonia ei ole pelkästään uskon eettinen seuraus vaan itse uskon salaisuuteen kuuluva ulottuvuus. Altтарin sakramentti johtaa lähimmäisyyden sakramenttiin. Diakonian hoitamista varten varhaiskirkossa kehittyi diakonian virka, joka vakiintui kolmijakoisen viran yhdeksi säikeeksi, palvelutehtäväksi piispan rinnalla. Ensimmäisinä vuosisatoina kirkossa diakoneiksi vihittiin sekä miehiä että naisia, joilla oli erilaiset liturgiset funktiot sekä erilaisia tehtäviä liittyen sukupuolten erillisyyteen usealla arkielämän alueella.

Idän kirkon piirissä Itä-Rooman kukistumisen jälkeen diakonaatista tuli pappeuden alin aste ja diakoneista piispojen ja presbytereiden liturgisia avustajia. Diakonia toteutui lähinnä luostareiden hyväntekeväisyytenä ja seurakuntien sisäisenä vastuunkantona.

Diakonia on elpynyt 1900-luvulla useissa ortodoksisissa paikalliskirkoissa. On alettu puhua diakoniasta "liturgiana liturgian jälkeen". Suomen ortodoksien keskuudessa diakonia liittyi 1900-luvun vaihteessa läheisesti suomenkielisen identiteetin ja sisälähetyksen kehitykseen.

Diakoniaa on pyritty tarkastelemaan eukaristisesta ekklesiologiasta ja yleensäkin eukaristiakeskeisestä ajattelusta käsin. Tällöin eukaristiasta liikkeelle lähtevä elämäntapa saa ilmauksensa oman yhteisön "mikrodiakoniassa" ja globaalissa "makrodiakoniassa". "Mikrodiakonia" on ollut ortodoksiselle elämälle ja ajattelulle tyypillisempää kuin "rakenteellista syntiä" pohtiva poliittinen analyysi, "makrodiakonia".

Diakonian haasteita nykymaailmassa ovat ihmisten elämän pirstoutuminen, yksilön vapautta korostava individualismi ja hedonistinen kulttuuri. Tämä kehitys johtaa talouden, politiikan ja ekologian tutkijoiden mukaan siihen, että globaaleja ongelmia ei pystytä ratkaisemaan vain makrodiakonian avulla vaan siihen tarvitaan ratkaisuja "mikrodiakonian" tasolla. Kirkolla on valmiina paikallisuuden ja globaalisuuden sisältävä malli omassa pyhässä traditiossaan.

Pastori Askola tähdensi esitelmässään, että diakoninen ulottuvuus on osa kirkon olemusta lähetyksen ja todistuksen ohella eikä vain valinnanvarainen vaihtoehto kirkon toiminnassa. Palvelu on keskeinen osa Jeesuksen opetusta, ja Uuden testamentin kirjeissä diakonia saa organisoituja muotoja säilyttäen sekä liturgisen että sosiaalisen ulottuvuuden.

Luther korosti voimakkaasti lähimmäisenrakkautta uskon hedelmänä. Tämä johti osaltaan myös yhteiskunnallisen köyhenhoitojärjestelmän perustamiseen. Myös Lutherin kirkkokäsityksessä on vahva palvelun ulottuvuus. Kirkko on "parantumattomien ihmisten sairaala" ja Kristuksen valtakunta on "alituista toinen toistensa kantamista".

Kristuksen samastuminen kodittoman, sairaan ja vangin osaan (Mt 25) merkitsee, että arkinen palvelutyö saa hengellisen ulottuvuuden. Jumalan palvelemisen ja diakonian luovuttamaton yhteys toteutuu myös seurakunnan jumalanpalveluksessa ja sen eri osissa. Kirkon diakoninen ulottuvuus merkitsee myös puhevaltaa ja -vastuuta suhteessa yhteiskuntaan. Yhteiskuntakriittisyys, ihmisen ja luomakunnan puolesta puhuminen, on osa kirkon diakoniaa. Erityisen tarpeen tämä on silloin, kun osallistuminen ja demokratia on uhattuna ja kansalaisten epäarvoistuminen etenee.

Kansalaisyhteiskunnan varjeleminen ja rakentaminen antaa diakonialle useita käytännön toimintamahdollisuuksia: Diakonia on menetelmiltään ja tavoitteiltaan yhteisöllistä ja yhteistyötä tuottavaa. Diakonian tehtävänä on puolustaa eri tavoin syrjäytyneiden ihmisten ihmisarvoa. Diakonian tehtävänä on säilyttää yhteiskuntamme paikkana, jossa myös vanhuksilla, sairailta ja uupuneilla on olemassaolon oikeus. Diakonialla on runsaasti erilaisia voimavaroja kansalaisyhteiskunnan tukemiseen. Diakonia ei ole vain paikallista avustustoimintaa, vaan siihen kuuluu maailmanlaajuinen vastuu. Diakonia ei ole puolueetonta, vaan valintatilanteissa se antaa etusijan köyhille.

Yhteiskuntamme ja sen kansalaiset tarvitsevat mahdollisuuksia tehdä hyvää. Diakonia tarjoaa heille mahdollisuuden oman ihmisyytensä vahvistamiseen. Diakonian ja oikeudenmukaisuuden puolesta puhuminen ja toimiminen kuuluvat yhteen. Yhteiskunta tarvitsee diakoniaa muistuttamaan siitä, että yhteiskunta tarvitsee kaikkia jäseniään.

Pidetty esitelmät ja niiden pohjalta käyty keskustelu ilmensivät osapuolten perinteisten lähestymistapojen eroja, mutta myös monia liittymäkohtia ja yhteisiä haasteita. Molemmat kirkot pitävät tärkeänä diakonian, kirkon olemuksen, jumalanpalveluksen ja eukaristian yhteenkuuluvuutta. Ortodoksisessa perinteessä diakonin virka on osa kirkon kolmisäikeistä virkaa, kun taas luterilaisessa kirkossa diakonin virka on karitatiivinen tehtävä. Molemmissa kirkoissa keskustellaan samalla siitä, miten diakonia viran katveeseen jääneitä ulottuvuuksia voitaisiin vahvistaa. Molemmat osapuolet näkivät yhteiskunnan pirstoutumisen, ylikorostuneen individualismin ja ihmisten syrjäytymisen haasteena, joka johtaa kirkkoja tutkimaan, miten ne voisivat toimia yhteiskunnassa eheyttävänä voimana ja syrjäytyneiden puolesta puhujina ja toimijoina. Molemmat osapuolet katsoivat, ettei kirkoilla ole edellytyksiä antaa kaikkiin yhteiskunnallisiin ongelmiin yksityiskohtaisia ohjeita tai neuvoja, vaan antaa omista lähtökohdistaan tukea niille asiantuntijoille ja vastuunkantajille, joista useat ovat kirkkojen jäseniä, heidän kutsumustehtävissään.

Neuvottelujen jatkaminen

Yhteisiä teologisia oppikeskusteluja päätettiin jatkaa. Seuraavat neuvottelut pidetään kahden vuoden päästä Suomen ortodoksisen kirkon toimiessa isäntänä. Neuvottelujen teologiseksi aiheeksi sovittiin "Pyhitys ja kilvoitus" sekä eettiseksi aiheeksi "Väkivalta perheissä ja lähisuhteissa".

Oulussa, 20. joulukuuta 2001